

Voorwoord

Naar het buitenland tijdens je studie. Voor veel studenten een grote wens. Een mooi, uitdagend en ook spannend avontuur. Waarschijnlijk lees je dit boek omdat je deze droom waar gaat maken.

Veruit de meeste onderwijsinstellingen bereiden jou als student in meer of mindere mate voor op jouw avontuur over de grens. Je gaat je voor vertrek wellicht inlezen over het land, de lokale cultuur en de lokale gebruiken. Dat is goed nieuws, een goede voorbereiding is immers het halve werk, toch? Daarnaast zullen sommige studenten al bekend zijn met interculturele competenties die vanuit de onderwijsinstelling worden behandeld, besproken of geoefend. Er zijn ontzettend veel boeken, onderzoeken, artikelen en websites te vinden, met kennis over cultuur, religie, historie, geografie en politiek, die jou handvatten geven bij de voorbereidingen.. Waarom dan toch deze publicatie?

Tijdens de afgelopen tien jaar hebben wij ons als docenten binnen een hogeschool intensief beziggehouden met de begeleiding van studenten die voor stage, studie of onderzoek naar het buitenland gingen. Ook zij bereidden zich, in de meeste gevallen, intensief voor het vertrek voor. Vaak bleek echter dat de theoretische begrippen die voor vertrek werden aangereikt, al snel naar de achtergrond verdwenen zodra studenten voet aan (buitenlandse) wal hadden gezet. Je wordt immers al snel opgeslokt door de nieuwe omgeving, de mensen en het dagelijkse leven over de grens. Zeker wanneer er sprake is van een cultuurschok, heimwee of andere uitdagingen die op je pad komen, lijken alle (theoretische) handvatten die vooraf aangeboden zijn kwijt te zijn geraakt.

Wij geloven dat juist dán, te midden van dat wankelen, dat aanpassen, dat hervinden van een balans het grenzeloos leren pas écht plaatsvindt. Goede ondersteuning tijdens het verblijf in het buitenland en onderwijs en begeleiding na afloop blijken daarbij cruciaal te zijn en van veel grotere betekenis voor de ontwikkeling van interculturele en internationale competenties dan onderwijs en begeleiding vóór vertrek.

Dit inzicht, gecombineerd met de huidige ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid, mensenrechten en de toenemende kritiek op de rol van westerse studenten in

Colofon

© 2022, Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum BV, Postbus 43, 9400 AA Assen. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Ofschoon iedere poging is ondernomen volgens de auteurswet rechthebbenden van het in dit boek opgenomen illustratiemateriaal te traceren, is dit in enkele gevallen niet mogelijk gebleken. In het onderhavige geval verzoekt de uitgever rechthebbenden contact met hem op te nemen.

NUR	812
ISBN folio	9789023258698
ISBN e-book	9789023258704

1ste druk, 2022

Uitgave:	Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen
Grafische verzorging:	Luciën Wink
Tekstredactie:	Tjalling Abbink
Druk:	Drukkerij Van Gorcum, Raalte
Foto's deelopeningen:	Unsplash

niet-westerse landen, is een belangrijke aanleiding voor ons als docenten en auteurs om deze uitgave te publiceren. De basis van dit boek ligt bij de vele ervaringen van studenten die jou zijn voorgegaan en de waardevolle gesprekken met onze samenwerkingspartners in het buitenland zoals dr. Anna van Brakel en Susan Geurts. Ook onze collega's in het hoger onderwijs, Erna Koekkoek, Roelijn Kok en Peter Smid, hebben als kritische meelezers en deskundigen op het gebied van internationalisering belangrijke input geleverd. Het is boek is praktisch opgedeeld in drie delen: de voorbereiding, de stage, het onderzoek of de studie in het buitenland, en de fase van thuiskomst. Er is doorlopend aandacht voor ethische, morele en culturele dilemma's die deze verschillende fasen met zich mee kunnen brengen. Door gebruik te maken van de praktische tips, opdrachten en oefeningen die geboden worden in dit boek, leer je niet alleen om grip te krijgen op je persoonlijke ontwikkeling, maar ook om de groei die jij als professional binnen jouw vakgebied doormaakt in kaart te brengen.

Een boek om mee te nemen in je koffer. En als reizigers weten we dat dit boek waarschijnlijk vol ezelsoren, koffievlekken en ingevoegde buskaartjes terugkomt. Dat is alleen maar goed. We hopen op een doorleefd boek tijdens een periode vol avontuur en leerervaringen, en wensen je een inspirerende en onvergetelijke reis toe.

Frieda van Brug en Gerrieta Muis
Najaar 2021

Inhoudsopgave

Deel 1

Hoofdstuk 1: Grenzeloos leren	15
Inleiding	15
1.1 Beweegredenen van studenten	15
1.2 Internationalisering in het onderwijs	20
Hoofdstuk 2: De intercultureel competente professional	29
Inleiding	29
2.1 Visie op de wereld om je heen	29
2.2 Culturele kennis in je rugzak	33
2.3 Interculturele competenties	53
Hoofdstuk 3: De kritische professional	57
Inleiding	57
3.1 Duurzaamheid en ecologische voetafdruk	57
3.2 Confrontatie met armoede	60
3.3 De keerzijde van goede intenties	62
3.4 De ontwikkeling van een moreel kompas	69
Hoofdstuk 4: Praktische voorbereidingen	75
Inleiding	75
4.1 Een onderzoekende houding	76
4.2 Gezondheid op reis	81
4.3 Calamiteitenplan	83
4.4 Financieel plan	85
4.5 Het vertrek	88
Opdrachten	90
Hoofdstuk 1	90
Hoofdstuk 2	92
Hoofdstuk 3	94
Hoofdstuk 4 Praktische voorbereidingen	96

Deel 2		
Hoofdstuk 5: Een nieuw thuis		103
Inleiding		103
5.1 Cultuurschok		104
5.2 Ontmoeten en kennismaken		111
5.3 Verborgen verwachtingen		115
5.4 Social media		120
5.5 Veiligheid		122
Hoofdstuk 6: Gesprekken en conflicten		127
Inleiding		127
6.1 Interculturele communicatie		128
6.2 Het TOPOI-model		131
6.3 Culturele conflicten		137
Hoofdstuk 7: Interculturele samenwerking		139
Inleiding		139
7.1 Werken in interculturele teams		139
7.2 Studeren over de grens		145
7.3 Onderzoek doen		148
7.4 Projectmatig aan de slag		150
Hoofdstuk 8: Professional in ontwikkeling		159
Inleiding		159
8.1 Professionaliteit en duurzaamheid		159
8.2 Wereldburger onderweg		165
8.3 Het intercultureel groeiproces		170
8.4 Bijna weer naar huis		172
Opdrachten		176
Hoofdstuk 5		176
Hoofdstuk 6		177
Hoofdstuk 7		178
Hoofdstuk 8		179

Deel 3		
Hoofdstuk 9: Oost west thuis best?		185
Inleiding		185
9.1 Reverse culture shock		185
9.2 Afstand ervaren		187
9.3 Heimwee naar het buitenland		191
Hoofdstuk 10: Een ander mens?		193
Inleiding		193
10.1 Het innemen van een meta-positie		195
10.2 Persoonlijke groei		197
10.3 Interculturele competenties		198
10.4 Wereldburgerschap in een nieuw perspectief		200
Hoofdstuk 11: De professional van de toekomst		207
Inleiding		207
11.1 Nieuwe vaardigheden en kennis		208
11.2 Een VUCA-professional		210
11.3 Inclusief leiderschap		213
11.4 Zet jouw ontwikkeling op de kaart		215
Opdrachten		218
Hoofdstuk 9		218
Hoofdstuk 10		219
Hoofdstuk 11		221
Over de auteurs		225
Literatuur		227
Bijlagen		233
Bijlage 1		234
Bijlage 2		235
Bijlage 3		236

DEEL 1 KLAAR VOOR VERTREK

Inhoud Deel 1

Hoofdstuk 1 Grenzeloos Leren

- 1.1 Beweegredenen van studenten
- 1.2 Internationalisering in het onderwijs

Hoofdstuk 2 De intercultureel competente professional

- 2.1 Visie op de wereld om je heen
- 2.2 Culturele kennis in je rugzak
- 2.2 Interculturele competenties

Hoofdstuk 3 De kritische professional

- 3.1 Duurzaamheid en ecologische voetafdruk
- 3.2 Confrontatie met armoede
- 3.3 De keerzijde van goede intenties
- 3.4 De ontwikkeling van een moreel kompas

Hoofdstuk 4 Praktische voorbereidingen

- 4.1 Een onderzoekende houding
- 4.2 Gezondheid op reis
- 4.3 Calamiteitenplan
- 4.4 Financieel plan
- 4.5 Het vertrek

CASUS Eva, Jorg en Karim

Het najaar loopt bijna ten einde en terwijl veel mensen zich opmaken voor de feestdagen wordt er door de studenten van de studie bedrijfskunde volop nagedacht over de invulling van het nieuwe semester, het praktijksemester. Het gonst van de ambitieuze plannen en de oplopende stress op de hogeschool. Terwijl medestudenten zich volop storten op de sollicitaties bij toonaangevende bedrijven in Nederland, bekruipt Jorg het gevoel dat hij hieraan wil ontsnappen. Het irriteert hem dat zijn studiegenoten zich zo blind staren op de hoogte van de marktconforme stagevergoedingen. Jorg is van mening dat er méér te halen is uit zijn studie Bedrijfskunde. Jorg heeft een langgekoesterde wens om Afrikaanse starters te ondersteunen met zijn kennis en vaardigheden. Bovendien zal die internationale ervaring zijn kansen op een toekomstige baan vergroten. Daarvan is hij overtuigd. Hij is nieuwsgierig naar de verschillen en overeenkomsten, maar bovenal kijkt hij uit naar een verandering van omgeving. Hij heeft behoefte om even helemaal afstand te nemen van de studieperikelen in zijn eigen stad. Niet alleen wordt hij onrustig van de hertentamens die hij eigenlijk nog moet maken, ook vordert de zoektocht naar een kamer in de studentenstad van zijn keuze niet echt. Jorg is het zat om nog langer bij zijn ouders te wonen, de irritaties lopen hoog op. Een half jaar bivakkeren in een internationaal studentenhuis in een ver en warm buitenland klinkt aantrekkelijk. Jorgs ouders daarentegen hebben hun twijfels over zijn keuze voor een stage over de grens en zijn bang voor de risico's, zowel op het gebied van gezondheid als op het gebied van veiligheid. Ze wijzen Jorg dan ook voortdurend op de gevaren en negatieve milieueffecten van zijn plannen. Dit maakt dat Jorg nog standvastiger is in zijn besluit. Hij wil weg. Jorg kan via een bemiddelingsbureau aan de slag in een opvangproject voor kwetsbare kinderen, waar hij een opdracht heeft rondom online fondswerving en marketing voor deze organisatie. Met veel plezier start hij met de voorbereidingen.

Zijn klasgenoot Eva heeft ook internationale plannen. Ze wil ooit graag zelf een bedrijf opstarten en denkt dat een internationale blik haar hierbij verder gaat helpen. Eerder zag ze dit niet zitten vanwege haar relatie, maar nu dit toch wat minder lekker loopt, wil ze voor zichzelf kiezen. Ze ziet het alleen niet zitten om met Jorg mee te gaan naar Afrika. Ze vraagt zich af wat je daar nu precies kan leren. Daarnaast is ze bewust bezig met haar ecologische voetafdruk. Ze wil daarom een stage gaan lopen in Berlijn. De ouders van Eva ondersteunen haar internationale plannen volledig en geven toe dat 'als zij nog jong waren geweest ze de kans met beide handen hadden aangegrepen. Maar ja, vroeger was alles anders, toen hadden zij deze mogelijkheden niet. Zelfs studeren was een luxe die niet voor iedereen was weggelegd'. Eva moet vaak aanhoren van haar ouders hoe belangrijk het is dat ze veel kan zien van de wereld en dat een stage over de grens een kans is die ze niet moet laten lopen. Daarom snappen ze niet goed waarom ze niet meegaat met Jorg naar Afrika of een stage in Amerika of China kiest. Nu ze de kans heeft, moet ze voor het avontuur gaan, vinden haar ouders. Via een contact van een docent op school kan Eva bij een start-up in Berlijn aan de slag en wonen in een internationaal studentenhuis. Enthousiast kijkt ze wat je allemaal kunt doen in Berlijn en waar de leuke koffietentjes zitten.

En Eva is niet de degene. Ook Karim heeft zich al ruim van tevoren verdiept in de tips van TripAdvisor. Hij zoekt het iets verder op en gaat naar Los Angeles om daar een semesterprogramma te volgen. Hij vindt het heel belangrijk om nieuwe kennis en inzichten op te doen. En ondanks dat hij altijd wel voldoende haalt voor de Engelstalige vakken binnen zijn opleiding, is dit voor hem ook een mooie kans om zijn Engelse taalvaardigheden te verbeteren. Via de onderwijsinstelling waren er veel partneruniversiteiten waar hij uit kon kiezen. Zijn contactpersoon van het international office gaf het advies om een zogenaamde impactmatrix te maken. In deze matrix heeft Karim opgeschreven dat hij zich goed moet kunnen redden met de taal, dat de ranking van de school belangrijk is en hij graag een speciaal programma volgt voor studenten uit het buitenland. Uiteindelijk kwam de University of Southern California als beste uit de bus. Zijn omgeving is gedeeltelijk enthousiast. Zijn vrienden zien hem al helemaal zitten met een hotdog bij de wekelijkse sportwedstrijd; het Amerikaanse leven past perfect bij Karim. Zijn studiebegeleider denkt dat dit avontuur mooie ontwikkelingskansen

geeft voor Karim. Zijn ouders maken zich echter wel wat zorgen over de bijkomende kosten. Amerika is een duur land en ze hebben zelf geen opties om dit voor hem te betalen. Voor Karim is dit geen enkel probleem. Hij verhoogt zijn lening vanuit de studiefinanciering, zet zijn spaargeld in en zoekt in de VS wel naar een tijdelijk baantje voor de weekenden. Ondertussen kijkt hij reikhalzend uit naar het lopen tussen de imposante wolkenkrabbers van Los Angeles en ‘the Californian lifestyle’.

Hoofdstuk 1

Grenzeloos leren

Inleiding

Misschien herken je jezelf in Jorg en viel jou bij de open dag van jouw onderwijsinstelling direct de wervende stand op van die ene studie waar docenten en studenten enthousiast vertelden over stageprojecten in Afrika. Of misschien was een stap naar het buitenland logisch en heb je weloverwogen een keuze gemaakt voor een land en programma zoals Karim. Of heb je meer raakvlakken met Eva en ben je je het afgelopen studiejaar steeds meer gaan verdiepen in opties voor een stage in het buitenland, ondanks de twijfels die nog steeds af en toe de kop op steken. Echter, zodra je je verdiept in de verschillende opties, lijkt het ineens of iederéén voor zijn of haar studie naar het buitenland gaat. Op social media komen indrukwekkende verhalen en prachtige foto's voorbij. En ook studiegenoten die je voor zijn gegaan, vertellen enthousiast hun verhalen. Je bent overduidelijk niet de enige student die plannen heeft om naar het buitenland te gaan. Ongeveer 75% van de studenten wereldwijd heeft mogelijkheden om binnen de studie naar het buitenland te gaan. Ongeveer 34% van de studenten maakt ook daadwerkelijk gebruik van de optie om een tijdje over de grens te studeren of stage te lopen (The Economist, 2016). Er zijn verschillende redenen waarom studenten een periode naar het buitenland gaan tijdens hun studie. Dit kan variëren van een diep verlangen om tijdens de studie naar een specifiek land te gaan tot het afronden van een verplicht onderdeel van de studie waar de student weinig motivatie voor heeft.

1.1 Bewegredenen van studenten

In een grootschalig onderzoek (Walenkamp, 2017) naar de motivatie van studenten voor studie en stage over de grens is gekeken naar de verschillende redenen die studenten aandragen bij de verantwoording van hun keuze voor internationalisering binnen hun opleiding. Allereerst noemen studenten het willen ontmoeten van nieuwe mensen als een belangrijke reden. Als tweede geven studenten aan dat ze willen werken aan het aanleren of verbeteren van hun taalvaardigheid, zoals ook Karim. En als laatste geven veel studenten aan graag te willen ervaren hoe het is om in het buitenland te werken (Walenkamp, 2017). Als we kijken naar de effecten op de langere termijn, verwachten studenten dat een internationale ervaring een positief effect heeft op hun kansen op de *arbeidsmarkt*. Uit een studie onder meer dan 50.000 Europese studenten blijkt dat

Opdrachten

Hoofdstuk 1

Onderzoek je beweegredenen

Het hoofdstuk noemt een aantal redenen waarom studenten kiezen om naar het buitenland te gaan.

- Vul voor jezelf het onderstaande schema in en geef aan in hoeverre jij jezelf in de beweegredenen herkent:
- Maak een top drie van de beweegredenen die het best bij jou passen. Geef aan welke kansen deze beweegredenen geven en wat mogelijke risico's van deze beweegredenen zijn.

	Niet van toepassing	Beetje van toepassing	Neutraal	Grotendeels van toepassing	Helemaal van toepassing
Jezelf willen ontwikkelen					
Zingeving/anderen willen helpen					
Plezier en avontuur					
Meegaan in plannen van een ander					
Extra kansen pakken					
Loskomen van de sleur					
Ontlopen problemen thuis					
Er even tussenuit					
Zelfstandiger leven leiden					
Nieuwe mensen willen ontmoeten					
Taalvaardigheid verbeteren					
Kansen op de arbeidsmarkt verbeteren					
Persoonlijke willen ontwikkelen					
Zingeving/anderen willen helpen					
Plezier en avontuur					
Meegaan in plannen van een ander					

	Niet van toepassing	Beetje van toepassing	Neutraal	Grotendeels van toepassing	Helemaal van toepassing
Extra kansen pakken					
Loskomen van de sleur					
Ontlopen problemen thuis					
Er even tussenuit					
Zelfstandiger leven leiden					
Nieuwe mensen willen ontmoeten					
Taalvaardigheid verbeteren					
Kansen op de arbeidsmarkt verbeteren					

- Schrijf voor jezelf op: wanneer is je doelstelling in het buitenland behaald, wat is hier voor nodig en wanneer is deze mislukt?

Vaardig in een VUCA-wereld

- Zoek een vacature die jou heel interessant lijkt.
- Check op willrobotstakemyjob.com of deze functie over 20 jaar nog bestaat.
- In hoeverre verwacht je de kenmerken van VUCA tegen te komen in deze functie?
- In hoeverre kun jij met deze kenmerken omgaan? Waar liggen je kwaliteiten en waar liggen je valkuilen?

Waardenboom

- Kijk eens naar de boom met verschillende waarden. Welke top 3 van waarden kun je maken die je erg aanspreken en welke top 3 van waarden die je juist niet aanspreken kun je maken?
- Kijk eens naar de verschillende contexten waarin je leeft: het gezin van afkomst, je vriendenclub, je teamgenoten van sport, religieuze gemeenschap et cetera. Kies drie van deze groepen uit. Schrijf per groep op welke waarden hierin belangrijk zijn en welke normen (gedragsregels) hieruit voortvloeien.
- Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot en bespreek met elkaar de verschillen en overeenkomsten.

DEEL 2 AAN DE SLAG

Openingscasus deel 2
Jorg, Eva en Karim aan de slag

Hoofdstuk 5 Een nieuw thuis
Inleiding
5.1 Cultuurschok
5.2 Ontmoeten en kennismaken
5.3 Verborgen verwachtingen
5.4 Social media
5.5 Veiligheid

Hoofdstuk 6 Gesprekken en conflicten
Inleiding
6.1 Interculturele communicatie
6.2 Het TOPOI-model
6.3 Culturele conflicten

Hoofdstuk 7 Interculturele samenwerking
Inleiding
7.1 Werken in interculturele teams
7.2 Studeren over de grens
7.3 Onderzoek doen
7.4 Projectmatig aan de slag

Hoofdstuk 8 Professional in ontwikkeling
Inleiding
8.1 Professionaliteit en duurzaamheid
8.2 Wereldburger onderweg
8.3 Het intercultureel groeiproces
8.4 Bijna weer naar huis

en die denken en redeneren vanuit andere culturele kaders dan je gewend bent, kan je je bewust worden van wie je zelf bent. Men zal bijvoorbeeld vragen aan je stellen waarop je het antwoord niet eens zo direct weet ('Waarom doen jullie Nederlanders het altijd op deze manier?'). Ineens wordt het bijvoorbeeld duidelijk dat jij helemaal niet houdt van vage afspraken of dat jij juist merkt dat je het lastig vindt om je woorden in te slikken en niet gewoon te zeggen waar het op staat. Deze directheid is je nooit eerder opgevallen, maar nu, in een context waarin dit gedrag niet getolereerd wordt, merk je hoe jij gevormd bent door de cultuur waarbinnen je bent opgegroeid. Of je voelt je juist heel erg thuis in het land waar je verblijft, meer dan in je thuisland, omdat de omgangsmannen lijken op hoe jij zelf ook bent opgevoed.

Uit onderzoek blijkt dat een van de belangrijkste redenen waarom studenten naar het buitenland gaan het willen ontmoeten van nieuwe mensen is. Dit nieuwe netwerk kan je zelfvertrouwen een enorme boost geven en zorgen voor een heel goede tijd. Je ontdekt samen nieuwe plekken waar je kunt sporten, lekker uit eten kunt gaan of een feestje kunt vieren. Dit is niet alleen zinvol voor de ontspanning, maar ook erg leerzaam. In sommige gevallen heb je net als Eva uit de openingscasus een groepje internationale studenten waar je intensief mee optrekt. Dit is onder andere goed voor je taalvaardigheid. Met elkaar spreek je bijvoorbeeld voornamelijk Engels en je zult ervaren dat je daarin met sprongen vooruit gaat. Daarnaast ontwikkel je te midden van zo'n internationale vriendengroep meer inzicht in de gebruiken en gewoontes van verschillende landen. Denk hierbij aan eetgewoontes of kledingstijl, maar ook kennis over religie of verschillende wereldbeelden. Wanneer je net als Jorg in de openingscasus op je stage juist veel samenwerkt met lokale collega's, krijg je meer inzicht in de lokale cultuur. Je komt op plekken of belandt in situaties waar een toerist jaloers op kan zijn. Je gaat bijvoorbeeld mee naar een plaatselijke religieuze bijeenkomst, wordt door een collega uitgenodigd voor een weekend op het platteland bij zijn of haar ouders of wordt meegenomen naar een traditionele bruiloft of begrafenis. Bijzonder om mee te maken, het geeft een leerzame inkijk in het lokale leven. Door op deze informele manier ervaringen op te doen, kun je het gedag van je lokale collega's vervolgens ook weer beter plaatsen in de culturele context waarbinnen je werkt.

Alan (21 jaar), student bewegingswetenschappen uit Gent, gaat zestien weken voor een onderzoeksstage naar de Thaise stad Chiang Mai. Hier werkt hij in een community project en onderzoekt hij een programma waarbij men door middel van sport het zelfvertrouwen van jongeren wil vergroten. Het programma staat onder leiding van een jonge en gedreven Thaise collega. Ze kunnen goed met elkaar opschieten en uit de eerste onderzoeksresultaten van Alan blijkt dat het programma een positief effect heeft op de jongeren. Maar tot zijn frustratie lijkt het alsof alle resultaten teniet gedaan worden als de projecteigenaar, een wat oudere man, op

het terrein van het community project is. Het zelfvertrouwen van de jongeren valt weg, ze worden zichtbaar onzeker en stellen zich erg afhankelijk van hem op. Na vijf weken gaat Alan met zijn collega mee naar zijn geboortedorp honderd kilometer ten noorden van Chiang Mai, voor een feestdag ter ere van de koning. Hier spreekt Alan met de Thaise familieleden over de rol die de koning heeft in België en Thailand en hoe men aankijkt tegen ouderen in de samenleving. Vol interesse merken ze dat er grote verschillen zijn die zichtbaar zijn in de hele samenleving. Opeens valt het kwartje bij Alan: de houding van de jongeren in het project is geen teken van onzekerheid, maar een teken van respect. Dit zijn aspecten die Alan vervolgens ook mee wil nemen in het onderzoek om een compleet beeld te krijgen van het programma.

5.3 Verborgen verwachtingen

Zodra jij je rugzak eenmaal hebt uitgepakt, zijn er behalve tastbare culturele zaken ook andere mechanismen die je onbewust hebt meegenomen naar het buitenland. We hebben het dan over de (verborgene) verwachtingen die je wellicht hebt of de vooronderstellingen. Deze vloeien voort uit jouw referentiekader en bepalen het beeld dat je hebt van de wereld om je heen. We staan even stil bij een aantal begrippen die met name in de eerste week veel in gang zetten bij het leerproces van veel studenten. In het eerste deel van dit boek heb je al veel gelezen over de manier waarop algemene kennis over een cultuur kan leiden tot een stereotype beeld van een bepaald land. Een *stereotypering* is een opvatting over een groep die geldt voor alle leden van de groep. Het is een volstrekt menselijke reactie om de (vaak complexe) wereld om je heen te vereenvoudigen aan de hand van stereotypingen. Ze helpen ons snel te handelen, maar kunnen ook leiden tot *vooroordelen*. Een vooroordeel is een bepaalde *attitude*, een houding ten opzichte van de individuele leden van een groep. Bijvoorbeeld de opmerking 'Ik mag die mensen niet, ze zijn zo lui' is een vooroordeel. Maar ook het beeld dat Karim voor vertrek had van obese Amerikanen die dagelijks *fast food* eten, zoals Karim uit de openingscasus, is een stereotypering die kan leiden tot vooroordelen. Zowel vooroordelen als stereotypingen zijn vormen van sociale categorisatie en hoeven niet persé negatief te zijn. Niet alleen jij zult gebruikmaken van stereotypingen of vooroordelen. Ook de lokale mensen die je ontmoet, hebben ongetwijfeld een beeld van jou. Men denkt bijvoorbeeld dat je erg rijk of welvarend bent, wat vergeleken met de eigen bevolking in sommige regio's wellicht ook zo is, maar niet vergeleken met anderen in je thuisland. Misschien vragen ze je of je thuis altijd frieten eet of willen ze weten wat jouw mening is over de legalisering van softdrugs. Vaak levert dit leuke gesprekken op en merk je dat men de eigen stereotype beelden inzet als ijsbrekers. Een veelgehoorde uitspraak van onze Ugandese docenten wanneer ze te laat binnenkomen op afspraken, is: "You have a clock, but we Africans have the time!" Vaak gevolgd door een bulderende lach.

